

Osmanlı Askeri Basınında Rusya-Japonya Savaşı: Modern Savaşın Tecrübesi ve Askeri Eğitim Üzerine Yansımalar

The Russian-Japanese War in the Ottoman Military Press: Reflections on the Experience of Modern Warfare and Military Education

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZASLAN¹

Öz

1904-1905 Rus-Japon Savaşı, Osmanlı askeri basınında büyük ilgi görmüş ve savaşın askeri, stratejik ve lojistik boyutları ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Osmanlı ordusu için bu savaş, modern savaş tekniklerinin test edildiği ve önemli derslerin çıkarıldığı bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Osmanlı askeri basını, Japonların disiplinli ve eğitilmiş ordusunu, güçlü moral yapısını ve modern savaş stratejilerini vurgularken, Rus ordusunun disiplinsizlik, liderlik eksikliği ve lojistik hatalar nedeniyle mağlubiyete uğradığını belirtmiştir. Japon ordusunun, askerlerini erken yaşlardan itibaren fiziksel ve manevi olarak savaşa hazırlaması, modern savaş araçlarını etkin kullanması ve stratejik planlamaya büyük önem vermesi, Osmanlı askeri çevreleri tarafından dikkatle incelenmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı askeri basını Japonya'nın askeri sistemini, eğitim politikalarını ve savaş taktiklerini ayrıntılı bir şekilde ele almış ve Osmanlı ordusunun da benzer bir modernleşme sürecine girmesi gerektiğini tartışmıştır. Savaşın Osmanlı askeri basınına yansımalarında, ateş gücü, makineli tüfek kullanımı, keşif ve istihbaratın savaş stratejilerindeki önemi, lojistik destek sistemleri ve orduların eğitim süreçleri geniş kapsamlı olarak ele alınmıştır. Japonların modern topçu sistemlerini, makineli tüfeklerini ve torpido botlarını etkin kullanmaları, Osmanlı donanması için de örnek teşkil eden konular arasında değerlendirilmiştir. Deniz savaşları bağlamında, Japon donanmasının Rus filosuna karşı kazandığı başarılar Osmanlı açısından donanmanın modernizasyon gerekliliğini gündeme getirmiştir. Japonların askerlerini eğitirken hem teknik hem de manevi bir hazırlık sürecinden geçirdiği, Rus ordusunda ise moral eksikliğinin ve liderlik hatalarının askerlerin savaş kabiliyetini zayıflatmış olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Japonya, Savaş, Ordu.

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The 1904-1905 Russo-Japanese War attracted significant attention in the Ottoman military press, where its military, strategic, and logistical aspects were examined in detail. For the Ottoman army, this war was considered an example in which modern warfare techniques were tested and important lessons were derived. The Ottoman military press highlighted the disciplined and well-trained Japanese army, its strong morale, and its modern warfare strategies while emphasizing that the Russian army suffered defeat due to lack of discipline, leadership deficiencies, and logistical failures. The fact that the Japanese military prepared its soldiers physically and mentally for war from an early age, effectively utilized modern weaponry, and placed great emphasis on strategic planning was closely analyzed by Ottoman military circles. In this context, the Ottoman military press thoroughly examined Japan's military system, educational policies, and warfare tactics, arguing that the Ottoman army should undergo a similar modernization process. Reflections of the war in the Ottoman military press extensively covered the importance of firepower, the use of machine guns, reconnaissance and intelligence in warfare strategies, logistical support systems, and military training processes. The effective use of modern artillery systems, machine guns, and torpedo boats by the Japanese was also evaluated as an example of the Ottoman navy. In the context of naval warfare, the Japanese navy's victories against the Russian fleet underscored the

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyonkarahisar, 03200, Türkiye, fozaslan@aku.edu.tr.

necessity of modernizing the Ottoman navy. It was emphasized that while the Japanese trained their soldiers through both technical and moral preparation, the Russian army suffered from a lack of morale and leadership failures, which weakened its combat capability.

Keywords: Russia, Japan, War, Army.

Paper Type: Research

Giriş

Rus-Japon Savaşı, 20. yüzyılın başlarında dünya siyasetinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve özellikle Uzak Doğu'da güç dengelerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu savaş, Rusya ve Japonya'nın Asya'daki nüfuz mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Savaşın temel nedenleri, iki devletin Uzak Doğu'daki ekonomik, stratejik ve siyasi çıkarlarının çatışmasından kaynaklanmaktadır.

Rusya'nın Uzak Doğu'daki yayılma politikası, savaşın en önemli sebeplerinden biri olarak öne çıkar. Rusya, 19. yüzyılın sonlarından itibaren bu bölgede etkisini artırmayı hedeflemiştir. Kore ve Mançurya gibi stratejik bölgeler, Rusya için ekonomik ve askeri açıdan büyük öneme sahipti. Rusya'nın Port Arthur'u ele geçirmesi ve burada güçlü bir deniz üssü inşa etmesi, Japonya'nın çıkarlarına doğrudan bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu durum, iki ülke arasında büyüyen gerilimin ilk işaretlerinden biri olmuştur. Japonya ise, Meiji Restorasyonu sonrası hızla modernleşmiş ve kendisini Uzak Doğu'nun lider gücü olarak konumlandırmıştır. Japonya'nın Kore ve Mançurya üzerindeki etkisini artırma arzusu, bu bölgelerdeki Rusya'nın varlığıyla doğrudan çatışmıştır. Japonya, özellikle Kore'yi kendi nüfuz alanı içinde görmek istemiştir. Ancak Rusya'nın Kore'ye olan ilgisi ve burada askeri varlığını artırması, Japonya'nın Rusya'yı bölgesel bir rakip olarak değerlendirmesine yol açmıştır. Mançurya da bu çatışmanın merkezinde yer almıştır. Bölge, zengin doğal kaynakları ve stratejik konumu nedeniyle hem Rusya hem de Japonya için cazip bir hedef olmuştur. Rusya, 1900 yılında Çin'deki Boxer İsyanı'nı bastırma bahanesiyle Mançurya'ya asker göndermiş ve bu askerleri geri çekmeyi reddetmiştir. Bu durum, Japonya'nın Rusya'ya karşı diplomatik çabalarının sonuçsuz kalmasına ve askeri bir müdahaleyi zorunlu görmesine neden olmuştur. Rusya'nın Uzak Doğu'daki politikaları, aynı zamanda büyük güçler arasındaki küresel rekabetin bir parçası olarak şekillenmiştir. Rusya, Avrupa'daki güç dengelerini korumak için Uzak Doğu'da genişlemeyi stratejik bir öncelik olarak görmüştür. Ancak, bu yayılma politikası ekonomik ve askeri altyapı açısından ciddi zorluklar yaratmıştır. Rusya'nın Asya'da güçlü bir deniz üssüne ve limanlara sahip olma isteği, bu bölgede Japonya ile kaçınılmaz bir çatışmaya yol açmıştır. Japonya'nın 1902 yılında İngiltere ile yaptığı ittifak, bu güç dengesini Japonya lehine değiştiren önemli bir unsur olmuştur. İngiltere'nin desteği, Japonya'ya Rusya'ya karşı diplomatik ve askeri bir avantaj sağlamıştır. Bu ittifak, Japonya'nın kendisini daha güvende hissetmesine ve Rusya'ya karşı daha cesur bir şekilde hareket etmesine olanak tanımıştır. (Armaoğlu, 2009, s. 124-127).

Japon hükümeti tüm bu stratejik avantajlara ve hazırlıklara rağmen, Rusya gibi bir devlete karşı savaş riskinin hâlâ çok büyük olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle savaş ancak son çare olarak görülmeliydi. Tokyo yönetimi, ne kadar küçük olursa olsun bir uzlaşma ihtimali ortaya çıktığında bunu değerlendirmekten geri durmadı. 1903 yılının ortalarında Japonya, Rusya ile doğrudan müzakerelere başladı. Japonya, Rusya'nın Mançurya üzerindeki, kendisinin ise Kore Yarımadası'ndaki çıkarlarını karşılıklı olarak tanıma esasına dayalı bir uzlaşma önerisi sundu. Bu teklif, Kore'nin Japonya için Rusya'ya karşı bir tampon bölge olarak korunmasını hedefliyordu ve 12 Ağustos'ta resmen iletildi. Ancak Rusya, uzun süre sessiz kaldıktan sonra 3 Ekim'de verdiği yanıtta Mançurya'dan hiç söz etmeyip, Kore'nin kuzeyinde askersiz ve tarafsız bir bölge kurulmasını önerdi. Japonya bu cevaptan memnun kalmadı ama diplomatik dili sürdürerek 30 Ekim'de yeni bir öneri sundu. Yine benzer bir şekilde, Rusya cevap verdi ama tavrını değiştirmede. Japonya 21 Aralık'ta bir teklif daha yaptı, ancak 6 Ocak 1904'te gelen Rus yanıtı yine değişmemişti ve Mançurya konusuna değinmiyordu. Bu noktada Japonya, Rusya'nın müzakereleri oyalama taktiğiyle yürüttüğünü ve bu süre zarfında askeri hazırlıklarını artırdığını

fark etti. Barışçıl çözüm umutları zayıflamıştı. Yine de Meiji İmparatoru'nun talimatıyla Japonya 16 Ocak'ta son bir uzlaşma girişiminde bulundu. Fakat bu da Rusya tarafından görmezden gelindi. Mançurya ve Port Arthur'daki Rus askeri faaliyetlerinin yoğunlaştığına dair gelen haberler, Japonya'yı artık daha fazla beklemenin tehlikeli olacağına ikna etti. Böylece, diplomatik yolların tükendiği kanaati kesinleşti ve savaş kaçınılmaz hâle geldi. (Koda, 2005, s. 24-25)

1904 yılında başlayan Rus-Japon Savaşı'nda ilk hamle Japon ordusundan geldi. 8 Şubat 1904 tarihinde Amiral Togo'nun liderliğindeki Japon filosu, Rus ordusunu hazırlıksız yakalayarak Port Arthur Limanı'na sürpriz bir saldırı düzenledi. Bu saldırıda Rusların Sarı Deniz'deki deniz gücünün büyük bir kısmı etkisiz hale getirilirken, Japonlar bu operasyondan önemli bir kayıp vermeden başarıyla ayrıldılar. Ancak bu beklenmedik başarıya rağmen, Rus hükümeti Japonları halâ yeterince ciddiye almıyordu. Bu yaklaşımın temel nedeni, Rusların Japonya'yı ve askeri gücünü yeterince tanınamasından kaynaklanıyordu. Japonya, Batı'nın modern askeri teknolojisini ve taktiklerini benimsemiş, ordusunu bu doğrultuda eğitmişti. Ayrıca, Kore ve Mançurya gibi bölgeler Japonya'nın anakarasına yakın olmaları nedeniyle stratejik açıdan son derece önemliydi. Japonlar, bu bölgelerdeki çıkarlarını korumak için tam güçle müdahale edebiliyorlardı. Ruslar için ise durum çok farklıydı. Kore ve Mançurya, Rus İmparatorluğu'nun uzak köşelerindeki ileri karakollar niteliğindediydi ve bu bölgelerde yoğun bir askeri varlık bulundurmamak Ruslar için daha az öncelikliydi. Bu nedenle, Japonya bölgeye tüm askeri gücünü sevk ederken, Rusların toplamda daha büyük bir orduya sahip olmasına rağmen bölgedeki kuvvetleri sınırlıydı. Ek olarak, Rus deniz filolarının çoğu, Japonya'ya haftalarca uzaklıkta olan Karadeniz ve Baltık Denizi'nde konuşlanmış durumdaydı. Bu filoların Japonya'ya ulaşması uzun zaman alıyor ve lojistik açıdan ciddi zorluklar yaratıyordu. Ayrıca, Rus deniz kuvvetleri, Japonlara kıyasla eğitim açısından oldukça yetersizdi. Bu unsurlar bir araya geldiğinde, Japonya'nın erken dönemdeki başarısının ve Rusya'nın bölgedeki zayıflığının temel nedenlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu, Rus-Japon Savaşı'nın başlarında Japonların stratejik üstünlüğü ele geçirmesine zemin hazırlayan temel faktörlerden biriydi (Çoban, 2022, s. 11).

Port Arthur baskınıyla başlayan Japon zaferleri, Rusya için ağır yenilgilerle devam etti. Çatışmalar giderek bir felakete dönüşürken, Liaoyang Muharebesi bu tabloyu daha da kötüleştirdi. General Kuropatkin'in komutasındaki Rus ordusu, sayıca daha küçük olan Japon kuvvetlerine yenildi. Japonya'nın zaferleri, Port Arthur'un ele geçirilmesiyle ve ardından Mukden Muharebesi'nde Japonların üstünlüğüyle sürdü. Savaşın en çarpıcı noktalarından biri ise Tsushima Deniz Muharebesi oldu. Bu çarpışmada Japon donanması, Rusların bölgeye sevk ettiği Baltık Filosu'nu tamamen imha etti ve bu durum Rusya'nın savaş stratejilerinin sonunu getirdi. Port Arthur'un teslim olması, Mukden'in kaybı ve Tsushima'daki ağır yenilginin ardından Rusya'da iç huzursuzluklar baş gösterdi. Savaş, Japonya'nın kesin zaferiyle sonuçlandı. Amerika Birleşik Devletleri'nin arabuluculuğunda, iki taraf arasında Portsmouth Antlaşması imzalandı. Bu anlaşma sonucunda Japonya, Liaodong Yarımadası, Port Arthur ve Güney Mançurya Demiryolu üzerindeki hakları elde etti. Ayrıca Sahalin Adası'nın güney yarısını da ele geçirdi. Rusya, Güney Mançurya'dan çekilmek zorunda kalırken, Japonya'nın Kore üzerindeki nüfuzunu resmen tanıdı. Böylece Japonya, bölgedeki gücünü pekiştirerek Rusya karşısında tam bir zafer kazandı (Armaoğlu, 1997, s. 786-787).

Rusya'nın uğradığı ağır yenilgi, sadece askerî bir çöküşle sınırlı kalmadı; aynı zamanda rejimin prestijine de büyük zarar verdi. Bu durum, 1905 Rus Devrimi'nin ve ardından gelen 1917 Ekim Devrimi'nin zeminini hazırladı. Bilinçli ya da değil, Japonya bu zaferle Doğu Asya'daki tek büyük rakibini etkisiz hâle getirmiş ve ciddi ölçüde toprak kazanımı elde etmişti. Ancak bu zaferin Japonya'ya maliyeti yüksekti: milli borç kırk kat artmış ve bu borcun faiz ödemeleri Japon bütçesinin yaklaşık dörtte birini oluşturur hâle gelmişti (Oyama ve Ogawa 1932, 252). Buna rağmen Japonya, artık Doğu Asya'nın yeni hegemonu olarak bölgesel bir siyasal ve ekonomik sistem inşa etmeye başladı. Bu yapı, ileride "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı" (Greater East Asia Co-Prosperty Sphere) olarak anılacaktı (Mainardi, 2020, s. 11).

1. Savaşın Osmanlı Askeri Basınına Yansımaları

1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nın Osmanlı askeri basınına yansımaları genelde savaşta orduların nasıl hareket ettiği, savaştan çıkarılan dersler ve Rusların bu savaşı kaybetme nedenleri şeklindedir. Yazıların geneline bakıldığında Rusların savaşı kaybetmelerinin genel nedeni Japon askerlerinin manevi olarak daha güçlü olduğu fikridir. Asker Mecmuası'nın 10. sayısında Reşid Galib'in "*Mançurya'da Rusların Mağlubiyetlerinin En Mühim Sebeplerinden Biri Ne İdi?*" başlıklı makalesi bulunmaktadır. Reşid Galib'e göre; Rus-Japon Savaşı askeri öğrenciler için birçok açıdan ders niteliğindedir. Zira bu savaşta hem zaferin hem de yenilginin birçok gerekçesi mevcuttur; ancak Rusların mağlubiyetindeki en belirleyici etken, Rus askerlerinin söz konusu muharebeye gerekli önemi atfetmemiş olmalarıdır. Rus askerleri savaşa giderken bu duruma sadece askerliğin bir gereği olarak bakarken, Japon askerleri bu durumu kendi halkı için hayat memat meselesi olarak görmekteydiler. Japonlar, çok ufak yaşlarda çocuklarını olası bir savaşa karşı hem fiziki hem de manevi açıdan hazırlamaktaydı (Reşid Galib, 1908a, s. 498).

Yine Reşid Galib'e göre Japonların galip gelmelerinin bir başka sebebi; Japon askerlerinin hemen hepsi okuma yazma bildiği için her gün gazeteye okuyarak ülkenin genel durumu ile ilgili bilgilere sahiptir ve bu bilgileri içselleştirerek bir vatandaşlık bilincine sahip olurlar. Japon askerlerinin üzerinde her zaman gazeteler, çavuşlarında da harita ve krokiler mevcuttur. Bu haritalar sayesinde kendi askerlerinin ve düşmanlarının bulundukları mevkiileri bilirler. Buna karşın Rus askerleri cahildir. Ayrıca çoğunluğu sağında ve solunda kimin olduğundan habersiz bir şekilde nereye ve niçin gittiklerini bilmezlerdi. Savaş sırasında kendilerine verilen emirlere körü körüne itaat ederler ancak başlarında bulunan zabıt öldüğü zaman verilen emirleri de artık dinlemezler ve amaçsız bir kalabalık haline dönüşürlerdi. Bunu iyi bilen Japonlar meydana ilk olarak Rus zabıtlarını öldürmeye çalışırlardı. Bunun yanında Rus askerleri savaşta eskisi gibi güçlü değildi ve savaşlara uzun süre tahammül gösteremiyorlardı. Bunun sebebi de Rus halkının her geçen gün fakirleşmesidir. Talim ve terbiye konusunda da Japon askerleri Rus askerlerinden daha ileri bir seviyede idi. Japonlar barış dönemlerinde bile gençlerini savaşa hazırlamak için uğraşırken Ruslar savaş dönemleri dışında askerlik ile ilgili hiçbir şey ile uğraşmıyorlardı. Reşid Galib son olarak disiplin konusunda Japonların daha ileri olduğunu savunmaktadır. Ona göre; Rusların savaşa giderken hissettikleri duygu vatanperverlikten çok ceza korkusudur ve askerliği bir angarya olarak görmektedirler. Ayrıca Rus zabıtların da askerlere kötü muamelede bulunması, çok sayıda Rus askerinin savaştan kaçmasına sebep olmaktadır (Reşid Galib, 1908a, s. 499-501).

Reşid Galib'in bu minvaldeki bir diğer yazısı Musavver Seyf ve Kalem Mecmuası'nın 5. sayısında "*Rus-Japon Muharebesi: Kuvve-i Maneviye ve Fedakârlık*" başlığı ile yayınlanmıştır. Reşid Galib yazısının başında Rusların asker sayısı olarak daha fazla ve silahlarının Japon silahlarından daha iyi olmasına karşın Japon komutan ve askerlerinin maneviyatlarının daha güçlü olduğundan bahsetmektedir. Reşid Galib yazısında Japonların manevi güçlerini, bir Rus piyade yüzbaşısının savaştan sonra kaleme aldığı hatıratından şu örnekle anlatmaktadır:

"Rus Japon Avcı hatları birbirlerine karşı harp ederlerken mahaza galeyan-ı hiss-i vazife ile Japon avcı hattından bir Japon İleri fırlar ateş hattına doğru ilerleyerek bir tepenin arkasına saklanır. Oradan Çinli kıyafetinde olarak meydana çıkar ve Rus avcı hattına doğru bilâ-perva yürür. Maksudı, Rusların muharebe hattının ilerisini gerisini görmek sonra da mümkün olursa dönüp düşman hakkında malumat götürmek. Ruslar bu Çinliyi hemen yakalarlar. Soru sual esnasında haşin kazaklardan biri Çinliye birkaç kamçı yapıştırır. O ana kadar Rusça anlamaz gibi duran Çinli, haysiyetine taarruz olunduğunu görünce, hemen ref'i nikab ile mukaddesiyyet-i zatiye-i askeriyesini takınarak ona vuran Kazağa, Rusça: "Bana vurmaya cesaret etme, elini kaldırma. Ben Japon erkân-ı harb zabitanıyım" diye bu vahşi Kazağı, Japon zabıtine hürmete davet ettiği gibi "bir Japon zabiti için elyevm tahkire bin kere müreccahdır" ihtarında da bulunur! Japon ordusuna mensubiyetle mübahi bir zabitan, hatta gizli bir nikab altında bile, tahkire tahammül etmeyeceğini, Ruslara gösterir. Ruslar da casuslukla itham ettikleri bu zabiti, bu kadar büyük bir hissiyat-ı askeriye, metanet-i kahramane göstermekle şayan-ı ihtiram olan bu zabiti, idam ile mazhar-ı mükâfat ederler. Herkes takdir eder!" (Reşid Galib, 1908b, s. 285-286).

Rusların, Japonlar karşısında mağlup olmalarının sebebi olarak maneviyatı işaret eden bir başka yazı Ceride-i Havadis'te yayınlanmıştır. Yüzbaşı Salih tarafından kaleme alınan “*Harbde Kuvve-i Maneviye: Japon-Rus Harbi*” başlıklı yazıda Rus General Kuropatkin'in mağlubiyet sonrası Rus İmparatoruna sunduğu rapordan bahsedilmektedir. Rapora göre; Japon ordusu barış zamanında yaptığı talimler ile savaşa hazır bir şekilde giderken Rusların Sibiry kolorduları daha yeni teşkil edilmiş ve subayları yeni atanmıştır. Özellikle dağ harpleri için Rus askerlerine hiçbir eğitim verilmemiş ve bu yüzden çok zor durumlara düşmüşlerdir. Bunun yanında Rus askerlerinin maneviyatlarının kırılmasındaki en önemli sorumluların başlarındaki komutanlar olduğu ifade edilmektedir. Savaşta yaşanan ilk muharebelerin kazanılmasının ordu üzerinde yapacağı olumlu etki subaylar tarafından askerlere tam olarak anlatılamamıştır. Bu sebeple Yalu Nehri Muharebesi basit bir şekilde kaybedilmiştir. Ayrıca askerler, kendilerine manasız gelen uzun yürüyüşler ile yorgun düşürülmüş ve bu da mevzileri terk etmelerine sebep olmuştur. Raporda ayrıca subayların cesaretsizliğine değinilmekte ve bu cesaretsizliğin hemen askere sirayet ettiği belirtilmektedir. Buna örnek olarak savaş sırasında yaşanan şu olay anlatılmaktadır:

“(Keler'in) Haziran nihayetinde Romanof'un teyid etmeyen bir raporu üzerine (Fonşonlin) geçitlerini tahliye etmesi(Şetosel'in) İkinci Japon ordusu (Port Artur)dan 60 kilometre uzakta ve henüz (Anşancan) mevzi-i müstahkemi karşısında bulunduğu bir zamanda kıtaayı muhasaradan kurtarmak için rica ve niyaz etmesi, (Kaştalinski'nin) Temmuz ortasında Ruslar tarafından icra edilecek bir taarruzda faydasızlıktan alenen bahsetmesi gösterilebilir.” (Salih, H.1326, s. 316-317).

General Kuropatkin bunun gibi birkaç örnek daha verdikten sonra savaşın daha başında en büyük komutandan en son nefere kadar Rus ordusundaki ümitsizliğe dikkat çekmektedir. Buna karşın Japonlar ise her zaman zafere inanmakta ve askerlerine de bunu aşılamaktadırlar. General Kuropatkin bunların yanında Rus ve Japon askerleri arasındaki farklardan bahsetmektedir. Generale göre; gerek Ruslar gerek Japonlar askerlerini çiftçi sınıfından tedarik etmektedir. Rus köylüleri yaşanan harbin hedef ve gayesini idrak edememektedir. Bu köylülerin bildiği tek şey kendi yurtlarının düşman tarafından tehdit edilmediğidir. Bu sebeple Rus köylüsü, savaşı amaçsız ve vahşice bir şey olarak tasavvur ediyordu. Çünkü Rus milleti her şeyde olduğu gibi savaş konusunda da fikri bir terbiye görmemişti. Bundan dolayı Rus ordusuna sadece köylü insanlar değil, iyi eğitilmiş seçkin ailelerin çocukları da alınmalıdır. Japonlar ise zaten bütün fertlerine iyi bir eğitim vermektedirler. Bu eğitim sayesinde her Japon devletinin ve milletin menfaatleri doğrultusunda hareket eder. Özellikle Japonlar içinde durumları iyi olan ve çocuklarına yüksek eğitim verebilen aileler bu savaşa çocuklarının katılmasını istemişlerdir. Böylece bu savaşta her Japon bahr-i muhit-i kebirdeki menfaatlerinin farkındaydı ve bu doğrultuda savaşarak zafer kazandılar (Salih, H.1326, s. 318-319).

Rusların ve Japonların manevi durumlarını anlatan yazılar çoğunlukla savaştan sonra kaleme alınmıştır. Ancak Müdâfaa-i Milliye'nin 34. sayısında “*Japonların Kuvveti ve Rusların Zaafı Neden İleri Gelmiştir?*” başlıklı bir yazı yayınlanmıştır. Yazarı belli olmayan bu yazıda dikkat çeken husus savaştan hemen önce kaleme alınmış olduğunun belirtilmesidir. Yazının başında Rus-Japon Savaşı öncesinde bütün devletlerin, asker ve silah sayısına bakarak taraflar arasında mukayese yapması ve maneviyata kimsenin önem vermemesi eleştirilmektedir. Bu eleştiriden sonra iki tarafın manevi duyguları karşılaştırılmaktadır. Yazıya göre; Japonlar, en yüksek rütbeli askerinden en cahil amelesine kadar büyük bir vatanperverlik duygusu ile doludur. Japonlar her zaman siyasi ve ekonomik olarak ilerlemenin yeni topraklar kazanarak gerçekleşeceğini bilirler. Bu vatanperverlik duygusu hükümet politikası olarak ilkokuldan itibaren bütün çocuklara aşılanır. Japonlar askerlik hizmetini angarya olarak görmezler. Aksine hem askere gidecek genç hem de ailesi bu durumdan onur duyar. Savaştan sağ dönebilenler itibar görürken, ölenler için mabetler inşa edilir ve ülke genelinde yas tutulur. Buna mukabil Rus okullarında iyi edebiyat öğretilirken askerlik ve milliyetperverlik gibi duyguların ilerleme önünde engel oldukları anlatılır. Bu düşünce özellikle Rus asilleri arasında yaygındır. Rus asilzadelerin düşünceleri her geçen gün aşırılık kazanıyordu. Sonunda kendi askerlerini “*katiller*” olarak görmeye başladılar ve onların beslenmesi için devlete para vermek istemediklerini belittiler. Bu

düşünceler neferleri etkilemiyordu ancak subaylar bu söylemlerden etkileniyordu ve zamanla kendi askerlerini etkileyecek olan bu subaylar yüzünden muhtemelen bu savaş kaybedilecektir. Japonlar da içlerindeki vatanperverlik duygusu ile savaşacağından zafer kazanacaklardır (Müdafa-i Milliye, 1912, s. 119-120).

Savaşta Rusların kaybetme nedenlerini inceleyen benzer nitelikte bir başka metin Haftalık Risale-i Askeriye'nin 22. sayısında Binbaşı Hafız Hilmi'nin kaleme aldığı "*Rus Ordusunun Japon Harbinde Esbab-ı Mağlubiyetinin En Mühim Nedeni Tarz-ı Terbiye ve Usul-ı Muhakeme*" başlıklı yazıdır. Hafız Hilmi yazısının başında Rus piyade talimnamesi hakkında bilgi verdikten sonra Rus piyadelerinin savaşlarda sürekli süngü hücumunda bulunmalarını eleştirmektedir. Ayrıca Rusların talimnamelerinde bulunan yavaş, şiddetli, çabuk ve yaylım ateşlerinden sadece yaylım ateşini talim ettiğini, bu sebeple Osmanlı Devleti ile yapılan savaşlarda dahi başarısız olduklarını ifade etmektedir. Yazıda Rusların talimnamelerine göre Rusların nasıl hücum etmesi gerektiği şöyle anlatılmaktadır:

"Talim ve terbiye denince güzel silah omuza yapmak, eller beraber hareket etmek, şık ayak fırlatmak, tebdil istikametler, cimmastik talimleri. İşte bu kadar. Üç ay değil beş ay, altı ay talim edilir. Yine talim ve terbiyeden bir netice-i hakikiye hasıl olmaz. "Talim ve terbiyeden maksad neferi harbe hazırlamaktır." Bu kaideyi her zabıt bilir sonra bunu bilen zabitan altı ay talim ettirdiği neferlerin nişancılık derecesini, nişan idmanını, tahmin-i mesafe melekelerini, serbesti efkarını, bidat-ı zatisini bir tedkik ediniz. Bunları pek noksan, ekseriya bir derece-i hiç de bulursunuz. Evet. idman, ayak ıslaha talimleri sırasında nefere kum torbası ve kademeli sehpa üzerinde nişan gösterilmiştir. Fakat nişana hasır edilen bu zamanı umum-i talim zamanıyla mukayese edersek onda birini bulmaz. Nefere selime arpacağı nişan almayı göstermek değil, bu hususta meleke hasıl ettirmek lazımdır. Zabıt nişan talimleriyle o derece uğraşmalıdır ki nefer kuvve-i muhakemesini gaib ettiği zaman bile selime arpaklıkla tabii olarak nişan alsın. Nişan almak usule muvafık tetik çekmek, nefere bir halet-i suniye değil bir tabiat-ı saniye olsun. Hele tahmin-ı mesafe; katiyen ihmal edilmemek lazımdır. Zabıt kardeşlerim emin olsunlar ki: ne silah istimaline, el beraberliği, ne ayak fırlatmak, ne de yanaşık nizam hareketi temin edemez. Temin-i muvaffakiyete vasıta-i yegane ancak esaslı, harbe muvafık bir terbiye-i münferidedir: Araziden istifade etmek. Mesafeyi doğru tahmin etmek, sonra gayet tabi gayet doğru nişan almak, nefer için bir tabiat haline gelmeli; işte talim ve terbiyeden gaye budur. Muzafferiyetin esası budur." (Hafız Hilmi, 1908, s. 676-677).

Hafız Hilmi yazısının sonunda, ordunun II. Abdülhamid yüzünden özgür olamadığını ve askere gerekli talim ve terbiyenin verilmediğini ifade ederek artık bütün subayların eğitime çok önem vermesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Savaş sırasında askerlerin manevi durumuna odaklanan bir değerlendirme de Asker Mecmuası'nın 17. sayısında mevcuttur. Ali Rıza'nın "*Muharebenin Tesirat-ı Manevîyesi: Rus-Japon Seferinden Mütalaat-ı Umumiye*" başlıklı yazısı modern savaşın yalnızca teknik ve stratejik değil, aynı zamanda psikolojik ve moral yönlerinin de belirleyici olduğunu ortaya koyan dikkat çekici bir metindir. Ali Rıza, savaş sırasında askerlerin manevî direncinin muharebe meydanlarındaki başarı ya da başarısızlıkla doğrudan bağlantılı olduğunu savunur. Ona göre kuvve-i manevîyenin yani moral gücün önemi her askerî çevrede bilinmesine rağmen, sevk ve idare süreçlerinde bu husus genellikle göz ardı edilmektedir. Modern savaşın klasik çatışmalardan temel farkı olarak düşmanın doğrudan görülmemesi ve saldırıların çoğunlukla ses ve yön tayini üzerinden algılanması gösterilmektedir. Ali Rıza'nın Yantai'de yaşadığı bir çatışmada düşmanı sadece kurşunların vızıltısından fark edebildiğini aktarması, bu yeni harp tarzının belirsizlik ve güvensizlik yarattığını gözler önüne serer. Özellikle düşmanla doğrudan temas kurulamadan, uzak mesafeden gelen top ve piyade ateşi altında saatlerce bekleyen askerlerin, daha muharebeye tam olarak girmeden çözülmeye başladıkları ifade edilir. Bu durum, fiziksel bir çarpışmadan ziyade psikolojik yıpranmanın muharebe üzerindeki etkisini ortaya koyar. Sürekli baskın korkusu, uyuyamama, açlık ve ölümün her an hissedildiği bir atmosferde görev yapan askerler, büyük bir metanet, disiplin ve ruhsal dayanıklılıkla hareket etmek zorundadır. Ali Rıza, savaş meydanında

yaşanan tüm bu zorlayıcı koşulların asker üzerinde bıraktığı etkileri derinlemesine ele alırken, moral gücün yalnızca bireysel değil, kolektif bir direnci temsil ettiğini vurgular (Ali Rıza, 1908, s. 199-200).

Yazının ikinci bölümünde ise Ali Rıza, savaş alanında zabitanın yani subayların rolünü ön plana çıkarır. Askerin manevî gücünü ayakta tutan, ona yön ve güven veren temel unsurun kumandanlar olduğu fikrindedir. Ona göre, askerler gözlerini komutanlarına diker, onların davranışlarından, yüz ifadelerinden, hatta suskunluklarından dahi muharebenin gidişatına dair anlamlar çıkarırlar. Bu nedenle subayların cesur, kararlı ve serinkanlı tutumu, savaşın yönünü tayin eden birincil etmendir. Özellikle bölük kumandanlarının rolü, sadece askeri düzenin değil, askerlerin psikolojik direncinin de merkezine yerleştirilmiştir. Ali Rıza, “Muharebe bölük kumandanlarının muharebesidir” diyerek, bu kademedeki liderliğin hayati önemini ifade eder. Subayların korkak, kararsız veya dağınık davranışları askerî birliğin çözülmesine, panik havasının yayılmasına ve nihayetinde mağlubiyete sebep olabilmektedir. Ayrıca yazıda, harp sırasında oluşan ağır kayıpların birlik yapısını nasıl bozduğu ve yeniden tertibat alma zorunluluğunun, askerler ve subaylar arasında yeterli tanışıklık ve uyumun oluşmasına engel olduğu dile getirilir. Bu noktada Ali Rıza, barış döneminde kıta yapılarının daha geniş ve sağlam şekilde inşa edilmesi gerektiğini, harp anında kadro eksikliklerinin birlik düzenini tamamen altüst edebileceğini savunur. Neticede, Ali Rıza’nın bu makalesi, savaşın yalnızca teknik bir mücadele değil, aynı zamanda disiplin, moral dayanıklılığı ve liderlik niteliğiyle şekillenen çok boyutlu bir insan sınavı olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koyar (Ali Rıza, 1908, 202-204).

Rus-Japon Savaşı’nın Osmanlı askerî basınındaki yansımalarına bakıldığında, savaşın yalnızca siyasi ve diplomatik yönüyle değil, aynı zamanda askeri eğitim, teşkilatlanma ve strateji açısından da dikkatle takip edildiği görülmektedir. Bu bağlamda özellikle *Ordu Mecmuası* sayılarında hem Osmanlı ordusunun eğitim yapısına yönelik eleştiriler hem de Japonya ile Rusya arasındaki savaş tecrübesinden çıkarılan dersler yer almaktadır. Mecmuada, teorik sınıf eğitiminin tek başına yeterli olmadığı; bunun yerine uygulamalı, sahaya dönük ve manevî değerleri de içeren bir eğitim anlayışının benimsenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Harbiye mekteplerinde vakit kaybına neden olabilecek tekrarların ve lüzumsuz bilgilerin müfredattan ayıklanması, diğer ülke ordularının talimnamelerinin incelenerek güncel eğitim modelleriyle karşılaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, yakın dönemin en önemli askerî hadiselerinden biri olan Rus-Japon Savaşı’na dair yapılan çeviri ve değerlendirme yazıları, hem Osmanlı ordusu için hem de askerî kamuoyu açısından önemli bir öğrenme vesilesi olmuştur (Korkmaz, 2015, s. 345).

Bu öğrenme çabalarının somut örneklerinden biri, *Ordu Mecmuası*’nın 9. sayısında yer alan Hamid Hamdi imzalı “*Bir Mukayese: 1870’de Fransızlar ve Mançurya’da Ruslar*” başlıklı yazıda görülebilir. Bu yazı, Rus-Japon Savaşı’nın askeri açıdan analiz edildiği metinler arasında özgün bir yere sahiptir. Yazının başında 1870 Fransız ordusunun durumu özetlendikten sonra, Mançurya’da yaşanan Rus müfrezelerinin yapısal zafiyetleri ele alınır. Müfrezelerin aceleyle ve farklı bölgelerden toplanmış, birbiriyle ilgisiz askerlerden oluştuğu, bunun ise ciddi bir planlama eksikliğine işaret ettiği belirtilir. Ayrıca Rus ordusunun aktif süvari birliklerinden ve ileri karakol hizmetlerinden yoksun oluşu, düşman hareketlerini takip edememelerine ve dolayısıyla savaş alanında atıl kalmalarına neden olmuştur. Bu tespitler, *Ordu Mecmuası*’nda dile getirilen eğitimde uygulama eksikliği ve doktriner dağınıklık eleştirileriyle doğrudan örtüşmekte; Osmanlı askerî düşüncesinin, bu savaştan hareketle kendi durumunu sorgulayıcı ve mukayeseli bir tarzda ele aldığını göstermektedir (Hamid Hamdi, 1908a, s. 7-9).

Hamid Hamdi yazısına *Ordu Mecmuası*’nın 10. sayısında devam etmektedir. Hamid Hamdi bu yazısında 1870 yılında Fransızların Almanlar karşısında düştüğü kötü durum ile Rusların Japonlar karşısında düştüğü durumu benzer yönleri ile anlatmaktadır. Yazıda özellikle keşif konusuna değinilmektedir. Yazara göre; Ruslar, Japon ordusunun sevk ve idare yöntemlerine hâkim olmadıkları için büyük sıkıntılar yaşadılar. Tıpkı 1870’te Fransızların, Alman

ordusunun hareket tarzını bilmedikleri için yaşadıkları felaketler gibi, Ruslar da keşif eksikliği nedeniyle zorluklarla karşılaştı. Öte yandan Japonların her saldırısı, başarıya ulaşan bir prensip doğrultusunda planlanıyordu. Rus ordusu ise keşif yetersizliği yüzünden sürekli zorluk çekiyordu. Başarılı ordular; birimlerin birbiriyle sürekli iletişim hâlinde olduğu, komuta kademeleriyle birlikler arasında güçlü bir bağlantının kurulduğu, askeri eğitim ve uygulamaların sağlam bir alışkanlığa dönüştüğü, gerekli bilgiye tam anlamıyla sahip olunduğu, tüm kuvvetlerin aynı hedefe odaklandığı ve birlikte uyum içinde hareket edebildiği ordulardır. Zafer, bu şekilde yapılandırılmış ordularla mümkün olur. Mançurya'daki savaş, bu gerçeklerin yeni bir örneğidir. Artık birinci hatta yer alan kuvvetler, Napolyon'un 1805 ve 1806'daki birlikleri gibi etkileyici görülmeyecek; çünkü Avrupa orduları bundan sonra ön saflarda daha güçlü birlikler bulunduracak ve bu birliklere gereken hareket kabiliyetini sağlayacak özellikler de ülkelerinde kazanılmış olacaktır. Büyük birliklerin kullanıldığı savaşlar geniş alanlar ve uzak mesafeler gerektirir. Bu birliklerin lojistik düzenlemeleri çok detaylıdır; tek tek anlatılması, insan vücudundaki tüm organları saymak kadar uzun sürer. Ancak önemli olan, ordunun genel yapısının güçlü ve hareket kabiliyetine sahip olacak şekilde organize edilmesidir. Japonlar, zayıf kuvvetlerine rağmen savaş öncesi ve savaş sırasında birliklerini kolayca bir araya getirmeyi başarmışlardır. Avrupa orduları ise kuvvetlerini başlangıçta kademeli olarak toplayıp, demiryolu ve yollar aracılığıyla belirledikleri sonuç noktalarında yoğunlaştıracaklardır. Modern savaşlar, özellikle büyük birliklerle yürütüldüğünde, çok yüksek düzeyde faaliyet ve hareketlilik ister. Eğer bir ordu, savaştan önce gerekli eğitim, disiplin ve birlik sağlama imkânını elde etmemişse, bu hareketlilikten ve dolayısıyla başarıdan yoksun kalacaktır (Hamid Hamdi, 1908b, s. 5-6)

Rus-Japon Savaşı'nda süvarilerin durumu ile ilgili Ordu Mecmuası'nın 9. ve 10. sayısında Hüseyin Hüsnü'nün Fransızca bir eserden tercüme ederek yayınladığı "*Rusya-Japonya ve Müstakbel Muhârebâtında Süvârî*" başlıklı yazı bulunmaktadır. Yazının başından 1812 yılında yapılan Fransa-Rusya muharebelerinde Rusların, Kazaklardan oluşan süvarileri hakkında bilgi verilerek bunların Fransa'ya karşı çok başarılı olduklarından bahsedilmektedir. Yazının devamında Rusların ve Japonların süvari birlikleri ile ilgili bilgiler verilmektedir. Buna göre; Japonlar süvari birliklerine yeteri kadar önem vermemişlerdir. Bunun en önemli sebebi ellerinde yeteri kadar at bulunmamasıdır. Japonlar özellikle 1894 yılında Çin ile yaptıkları savaşta hayvan bulma sıkıntısı çekmiştir. Bu sebeple savaş bittikten sonra hayvan sıkıntısının giderilebilmesi için bir komisyon kuruldu. Bu komisyon derhal çalışmalarına başlayarak Çin'den, Avusturalya'dan ve Amerika'dan çok sayıda beygir ithal etti. Bunun yanında Avrupa'dan güçlü aygırlar getirterek ithal edilen hayvanların sayılarını çoğaltmayı başardı. Rus-Japon savaşında, Japonların süvari sayısı 8000 idi. Ruslar ile kıyaslanınca bu sayı çok düşüktür. Rusya hayvan temini noktasında hiçbir sıkıntı çekmezdi ve nüfus olarak Japonya'dan çok fazla olmalarından dolayı süvari sayıları çok fazlaydı (Hüseyin Hüsnü, 1908, s. 10)

Yazıda Rusların süvarileri ile ilgili verilen bilgiler şu şekildedir:

"Bu gibi menbaa malik olan Rusya 1.344 bölük teşkiline muvaffak oldu ki 150.000 kılıç demektir; yalnız Rusya süvarisi hemen [Almanya: 489 bölük, Avusturya: 351 bölük, Fransa: 448 bölük, İtalya: 145 bölük: Yekûn: 1.344.] Almanya, Avusturya, Fransa ve İtalya süvarileri mecmuuna müsâvidir. Rusya, Aksâ-yı Şarka, fırka süvarilerinden mâadâ, Ussuri, Baykal, Sibiryâ, Devin, Oremburg, Kazak fırkalarıyla Dragon müstakil süvari fırkasını göndermişti..."

Malûmât-ı resmîyeye göre süvari bölükleri 1904 senesinde 207'ye balığ olmuştu ki harb devaminca ta mütareke zamanına kadar tezayüd etmiş ve mecmuu 45.000 süvariye balığ olmuştu." (Hüseyin Hüsnü, 1908, s.10)

Hüseyin Hüsnü, 10. sayıdaki yazısının devamında savaştan kesitler aktararak Rus süvarilerinin bulundukları bölgeler ve görevleri hakkında bilgiler vermektedir. 1904-1905 Rus-Japon Savaşı, yalnızca modern silahların etkisiyle değil, aynı zamanda geleneksel askeri sınıfların bu yeni savaş düzenine ayak uyduramamasıyla da dikkat çeker. Bu bağlamda özellikle Rus süvari

birlikleri, çağın savaş dinamiklerine adapte olamayan ve büyük ölçüde etkisiz kalan bir unsur olarak öne çıkar. Savaş sırasında Rus süvarisinin performansına dair kaynaklarda yer alan anlatımlar, yalnızca taktiksel başarısızlıkları değil, aynı zamanda zihinsel ve yapısal problemleri de gün yüzüne çıkarmaktadır. Savaşın erken evrelerinde Japonlar, ordu düzenlemelerinde oldukça sistematik bir yaklaşım benimsemişlerdi. Öncü birliklerin piyade, süvari ve topçudan oluşacak şekilde belirli mesafelerle ilerlemesi, arkadan gelen birliklerle uyumlu bir ritimde hareket etmesi, ordunun disiplinli ve planlı yapısını gözler önüne seriyordu. Bu düzen, hem güvenliği hem de hareket kabiliyetini optimize ediyordu. Buna karşın Rus süvarisinin bu ilerleyiş karşısında verdiği tepki neredeyse yok denecek kadar zayıftı. Japon yürüyüş kollarını sadece uzaktan izlemekle yetinen süvariler, yolların bozukluğunu bahane ederek harekete geçmemişlerdir. Keşif, engelleme ya da baskın gibi temel süvari görevlerini yerine getirmemiş olmaları, bu sınıfın savaşın gerekliliklerine ne denli uzak kaldığını gösterir. Yalu Muharebesi ve Vafangou gibi önemli çatışmalarda da benzer bir tablo söz konusudur. Sayıca fazla, topçu desteğine sahip süvari birlikleri, düşmanın göz önündeki hareketlerini izlemiş fakat bu hareketliliğe karşı anlamlı bir müdahalede bulunamamıştır. Savaş sonrası bazı Rus kaynakları, süvarilerin düşman birliklerine karşı etkili hücumlar gerçekleştirdiğini öne sürse de resmi belgelerde bu tür çatışmalara dair herhangi bir doğrulama bulunmamaktadır. Bu da, bazı başarı anlatılarının yalnızca söylentilere dayandığını ve süvari sınıfının etkinlik iddiasının gerçekte örtüşmediğini ortaya koymaktadır. Süvarilerin eylemsizliği yalnızca taktiksel bir eksiklik değil, aynı zamanda bir moral ve liderlik zafiyetiyle de ilgilidir. Savaşın çeşitli safhalarında süvari birliklerinin düşmanın toplandığını açıkça görmesine rağmen hiçbir şey yapmaması, ciddi bir psikolojik çözülmeye işaret eder. Askeri anlamda bir birliğin yalnızca “seyirci” konumuna düşmesi, caydırıcılığını tamamen yitirmesi anlamına gelir. Komuta kademesindeki isimlerin örneğin (General Samsonof ve Meyçenko’nun) birliklerine etkili görevler yüklememesi ya da mevcut görevlerin zamanında icra edilememesi, emir-komuta zincirinde dağınıklığın ve kararsızlığın yaygınlaştığını göstermektedir. Daha büyük resme bakıldığında, Rus süvari sınıfının yaşadığı bu işlevsizliğin ardında esasen yapısal bir kriz bulunmaktadır. Japonlar, keşif, haberleşme, ateş gücü ve manevra gibi alanlarda modern savaş tekniklerini benimseyerek çağdaş bir ordu düzeni kurarken; Ruslar hâlâ 19. yüzyılın konvansiyonel öğretilerine sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Özellikle süvari birliklerinin hâlâ belirleyici bir rol oynayacağına dair beklenti, savaşın doğasındaki değişimin yeterince anlaşılmadığını gösterir. Bu zihinsel direnç, yalnızca süvari birliklerini değil, tüm ordunun savaş kabiliyetini olumsuz etkilemiştir (Hüseyin Hüsnü, 1908b, s. 11-12).

Ordu Mecmuasında, savaş sırasında iki tarafın topçu birlikleri ile ilgili de değerlendirmeler yapılmıştır. 9, 11, 12 ve 13. sayılarda “*Rus-Japon Seferinden Müstahric Topçu Tabiyesi Hakkında Mütalaat*” başlıklı yazılarda Japon ordusunun savaş stratejileri ve topçu kullanımıyla ilgili bazı önemli taktiksel noktalar açıklanmaktadır. Verilen bilgilere göre; Japonlar, topçularını düşman tarafından kolayca hedef alınamayacak şekilde gizler ve klasik yöntem olan meydana görebilen sırt yerine, ara bir sırtı tercih ederek atış yaparlar. Ruslar, Japonların bu taktiklerinden ders almışlardır. Ayrıca, Japonlar topçularını genellikle vaktinden önce ortaya çıkarmamış ve mevzilerini gizlemeye özen göstermişlerdir. Topçuları, piyade ateş hattından uzak tutarak güvenliklerini sağlamışlardır. Japon bataryalarının atışlarını dikkatlice izleyerek, bu atışların sayısını ve yönünü tespit etmek mümkün olmuştur. Keşif için kullanılan gönyemetre ve benzeri dürbünlerin, düşman bataryalarının mesafesini belirlemede de faydalı olacağına işaret edilmiştir. Keşif sırasında dikkatli olunması gerektiği, açıkta bulunan düşman bataryalarının mesafesinin belirlenmesinin çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, Japonlar mevzii keşif için özel olarak yetiştirdikleri keşif yapan askerler ve casuslardan ilk bilgileri almışlardır. Bu keşif görevi sadece Çinliler tarafından değil, Çinli kıyafeti giymiş Japon subayları tarafından da yapılmıştır. Bu durum, Japonların keşif ve istihbarat konusunda ne kadar dikkatli ve sistemli bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir (Hakkı, 1908a, 1908b, 1908c, 1908d).

Rus-Japon Savaşı’ndaki topçuların durumu ile ilgili bir başka yazı Haftalık Risale-i Askeriye’de Mehmed Reşid tarafından kaleme alınan “*Sahra Topçusu Nokta-ı Nazarından*

Rusya-Japonya Harbinden Edilen İstifade” başlıklı yazıdır. Mehmed Reşid yazısında Rus-Japon Savaşı’ndaki topçu birliklerinin taktik ve tekniklerini ele alarak savaşın öğretici yönlerine değinmektedir. Mehmed Reşid’e göre; Mançurya’daki savaş, topçu birliklerin gizli ve korunaklı mevzilerden atış yapmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Rus topçuları açık alanlara ateş açmaya alışkındı ancak Japonların taktikleri bu yöntemin etkisiz olduğunu gösterdi. Japonlar, sahra topraklarını ustalıkla gizleyip hedeflerini tespit ettikten sonra etkili atışlar yaparak Ruslara karşı üstünlük sağladılar. Rusların manevra eğitimleri, gerçek savaş koşullarında işe yaramadı. Bu durum savaş sırasında Rusların morallerinin düşmesine neden oldu. İlerleyen süreçte Ruslar yeni taktiklere uyum sağlamak zorunda kalarak sancılı bir süreçten sonra telefon ve flama gibi iletişim araçlarını kullanmayı öğrendiler. Nişan ve ateş teknikleri bakımından; Japon topçuları, şarapnel kullanımıyla hem Rus topçu mevzilerini hem de piyadelerini etkili bir şekilde hedef alabiliyordu. Ruslar başlangıçta hızlı atış yapmayı önemsiyorlardı; ancak Japonların dikkatli keşif ve planlamaya dayalı yavaş hareket stratejilerini benimsemek zorunda kaldılar. Siperler konusunda ise Japonlar, her savaşın başında detaylı keşif yapar, ardından sahte hedefler ve siperler kullanarak Rusları yanıltırlardı. Bu durum, Rusların da derin siper kazmayı ve demir plakalarla korunmayı öğrenmesini sağladı. Japonların etkili siper ve hendek kazma yöntemleri, hem saldırıda hem de savunmada büyük avantaj sağladı. Bu muharebelerde gizlilik ve kamuflajın önemi de tekrar ortaya çıkmıştır. Japon topçuları, gizli mevzilerden ateş ederek Rus piyade ve topçularına ağır kayıplar verdirdi. Bu yöntem ile Japonlar, bu konuda hazırlıksız olan Rusları sürekli olarak yanıltmayı başardılar. Savaş sırasında Japonların obüs topları gibi ağır silahları etkin şekilde kullanması da Rus topçusunu ciddi şekilde etkiledi. Böylelikle gizli mevzilerin ve obüslerin savaşın vazgeçilmez unsurları olduğu anlaşıldı. Japonlar ayrıca mevzilerini sağlamlaştırmak için sürekli hendek kazma alışkanlığı geliştirdi. Bu, savaşın uzaması durumunda çok daha stratejik bir avantaj sağladı (Mehmed Reşid, 1908, s. 523-528)

Osmanlı askeri basınında Rus-Japon Savaşı sırasında piyadelerin nasıl hareket ettikleri hakkında da değerlendirmeler bulunmaktadır. Asker Mecmuası’nın 15 ve 16. sayısında “*Piyade Tabiyesi: Rus-Japon Harbinden Alınan Dersler*” başlıklı yazılar mevcuttur. 15. sayıdaki yazıda savaş sırasında arazi kullanımının, taarruz ve savunma stratejilerinin, ateş gücünün ve süngü muharebelerinin nasıl etkili bir şekilde yönetilmesi gerektiğini anlatıyor. Özellikle Rus-Japon Savaşı’nın deneyimleri üzerinden, bu stratejilerin başarıya ulaşmada nasıl bir rol oynadığı ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Öncelikle, arazi kullanımının önemi vurgulanıyor. Savaşta araziye dikkatle ve etkin bir şekilde kullanmak, özellikle taarruz sırasında başarı için vazgeçilmez bir unsurdur. Japonlar, araziye en ince ayrıntısına kadar değerlendirme konusunda çok başarılı olmuşlardır. Örneğin; zeminin en ufak dalgasını ya da en küçük engelini kullanarak, düşman hatlarına yaklaşmayı ve kendilerini gizlemeyi başarmışlardır. Buna karşın, Ruslar, özellikle savaşın ilk dönemlerinde araziye kullanmada büyük zorluklar yaşamış, bu da onların savaşta dezavantajlı bir konuma düşmelerine neden olmuştur. Açık arazide yapılan taarruzlar sırasında, Japon piyadeleri genellikle kazdıkları geçici siperlere dayanarak pozisyonlarını korumaya çalışmışlardır. Bu yöntem, düşman ateşinin yoğunluğu ve takviye birliklerin gecikmesi gibi nedenlerle bazen zorunlu bir duraklama sağlamıştır. Ancak siper kazmak zaman alıcıdır ve bu, saldırının hızını kesme riski taşır. Bu nedenle siper kazma işlemi, sadece ilerleyişin durduğu veya mevcut pozisyonun korunması gerektiği durumlarda uygulanmalıdır. Aynı zamanda, bu tür duraklamaların hücumun genel temposunu kesintiye uğratmaması için düzenli bir ilerleyiş planı yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Asker, 1908a, s. 105-106)

Hücum düzeni açısından Japonlar ve Ruslar arasında farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Japonlar genellikle ince hatlar halinde, aralarında geniş boşluklar bırakarak ilerlemişlerdir. Bu, düşman ateşinden daha az etkilenmelerini sağlamıştır. Ruslar ise daha sıkı ve birbirine yakın hatlar halinde hareket etmişlerdir. Ancak savaş sırasında, her iki taraf da daha esnek ve araziye uygun düzenlere geçmek zorunda kalmıştır. Taarruz sırasında askerler, genellikle küçük gruplar halinde ve koşarak ilerler, her duraklama sırasında siper alır ve ateşe

hazır hale gelirler. Açık arazi koşullarında, askerlerin yere yatıp düşman ateşinden korunmaları gerektiği ifade edilmiştir (Asker, 1908a, s. 107-108).

Ateş gücü ise savaşın en belirleyici unsurlarından biri olmuştur. Japonlar, ateşe geç başlayarak daha güçlü bir ateş üstünlüğü elde etmeye çalışmışlardır. Ruslar ise genellikle yoğun yayılım ateşi yöntemini tercih etmişlerdir. Ancak, ateş disiplini zayıf olduğunda, bu durum mühimmat israfına yol açmıştır. Bu nedenle, askerlerin önceden iyi bir eğitim alarak ateşi kontrol edebilmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, yakın mesafe çatışmalarında, süngü savaşlarının hala büyük bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Süngü ve dipçiklerle yapılan bu çatışmalar oldukça kanlı ve şiddetlidir. Göğüs göğse mücadelelerde askerlerin cesaretli ve kararlı olmaları gerektiği ifade edilmiştir (Asker, 1908a, s. 109-110).

Makalede son olarak, savaş sırasında elde edilen bu deneyimlerden yola çıkarak, gelecekteki savaşlarda askerlerin arazi kullanımında ve yakın dövüş tekniklerinde daha iyi bir şekilde eğitilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Özellikle Osmanlı ordusu için, bu stratejilerin öğrenilmesi ve geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Araziyi etkin kullanabilen, süngü savaşlarında ustalaşan ve ateş disiplinine sahip bir orduya sahip olmanın savaşta başarıyı getireceği düşünülmektedir. Bu nedenle, Osmanlı askerlerinin savaşın her yönüyle ilgili olarak eğitilmeleri ve hazırlanmaları gerektiği belirtilmiştir (Asker, 1908a, s. 111-112).

Asker Mecmuası'nın 16. sayısındaki yazıda piyade savaşlarının iki önemli özelliğine değinilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu özellikler, mitralyözlerin (makinelî tüfeklerin) kullanımı ve gece savaşlarıdır. Yazıda mitralyözlerin modern savaşlarda nasıl devrim yarattığı, savaşın farklı anlarında ne şekilde kullanıldığı ve bu teknolojinin savaş stratejilerindeki yeri açıklanmaktadır. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin bu yeni teknolojiye olan ilgisini ve bu konuda devam eden çalışmaları vurgulanmaktadır. Bunun yanında gece savaşlarının savaş stratejisindeki önemi bunun getirdiği zorluklar ve gelecekte bu tür operasyonlara hazırlık için neler yapılması gerektiği kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır.

Mitralyözler, bu savaşta çok önemli bir rol oynamış ve savaşın gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. Gözlemciler, mitralyözlerin Doğu'da gerçekleşen bu savaşta kilit bir rol oynadığı konusunda hemfikirdir. Ruslar, birliklerini sekiz tüfekli Maksim sistemli makinelî tüfek bölükleriyle donatmışken, Japonlar her bir alay için üç ya da altı tüfekli Hoçkis sistemli birimler kullanmıştır. Bu makinelî tüfekler, hem Ruslar hem de Japonlar tarafından toplardan daha aktif olarak kullanmış, ayrıca düşman askeri açısından moral bozucu bir etki yaratmıştır. Mitralyözler, piyadelere bağlı olarak hareket ettikleri için, savaşın en kritik anlarında hem savunma yapan hem de saldıran taraflara büyük faydalar sağlamışlardır. Mitralyözlerin hafif ve taşınabilir yapısı, onları topların ulaşamayacağı yerlere kolayca taşıyabilmeyi mümkün kılmıştır. Bu özellikleri sayesinde piyadeleri yer değiştirdikleri anlarda takip edebilmiş ve hedefe hızla ateş açabilmişlerdir. Özellikle yakın mesafelerde makinelî tüfekler büyük bir öneme sahip olmuş, sürekli ateş edebilen bir silah olarak piyadelerin sınırlı etkisine kıyasla daha güçlü bir saldırı kapasitesi sunmuştur. Piyadeler genellikle yakın mesafede şaşkınlık yaşayarak etkili nişan alıp ateş edemezken, mitralyözler kesintisiz ve etkili bir ateş gücü sağlamıştır. Mitralyözlerin bu kadar önemli olmasının temel nedeni, savaşın en kaotik ve zorlu anlarında, piyadelerin belirsiz etkisi yerine daha kesin ve yıkıcı bir sonuç elde edebilmeleridir. Savunma esnasında, makinelî tüfekler geniş alana yayılan yoğun ateş gücüyle düşman hatlarının mukavemetini kırmış ve ilerleyişlerini etkili biçimde akamete uğratmıştır. Taarruz sırasında ise bu makinelî tüfekler, ön safların gerisinde stratejik bir şekilde yerleştirilerek düşman siperlerini hedef almış ve karşı saldırılara karşı önemli bir savunma sağlamıştır. Bu etkili sonuçlardan dolayı, Avrupa orduları piyade ve süvari birliklerini mitralyözlerle donatmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Osmanlı Devleti'nde de bu güçlü silahların incelenmesi ve geliştirilmesi için çabalar sürmektedir. Ancak, bu konuda alınan kararlar ve düzenlemeler hakkında henüz somut ve kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Asker, 1908b, s. 145-146).

Gece savaşları, gündüz yapılan saldırıların zor olduğu durumlarda sıkça başvurulmuş bir taktik olmuştur. Örneğin; düşman ateşiyle şiddetle korunan bölgelerde ilerlemek ya da sağlam bir şekilde tahkim edilmiş düşman noktalarına saldırmak, gündüz vakti oldukça zordur. Bu nedenle, Doğu Asya'daki savaşta, gece savaşları sıkça gerçekleşmiştir. Ancak, o dönemde okunan askeri kitaplar ve sefer notları bu tür gece savaşlarına pek fazla yer vermemiştir. Bunun nedeni, gece yapılan operasyonlarda yaşanan ciddi zorluklar ve koordinasyon sorunlarıdır. Yazarlar, bu tür savaşların karmaşıklığından korkmuş ve detaylı açıklamalardan kaçınmışlardır. Ancak, bu savaş sırasında yaşanan çok sayıda gece savaşı, askeri yazarlara önemli dersler vermiştir. Onlar, yalnızca gündüz değil, gecenin karanlığında bile çok kanlı ve etkili savaşların yapılabileceğini öğrenmişlerdir. Bu tür savaşlardan umulmadık derecede parlak sonuçlar çıkabileceği kanıtlanmıştır. Japonlar, bazen geceyi yalnızca kendi savaş hatlarını düşman mevzilerine yaklaştırmak ve ertesi gün hücumla kalkabilecekleri siperler oluşturmak için kullanmışlardır. Ancak, genelde gece savaşları her iki taraf için de çok yoğun ve şiddetli çatışmalarla sonuçlanmıştır. Bu tür savaşlarda en büyük avantaj ve üstünlük süngüyle yapılan yakın muharebelerdir. Örneğin; 1904 yılındaki Şaho Savaşı sırasında, Rusların yaptığı bir saldırıda Japonların 23. Alayı'ndan 1500 asker süngüyle yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Gece savaşlarında saldırılar genellikle sıkı bir düzen içinde ve ateş edilmeden gerçekleştirilmiştir. Savunma yapan piyade birlikleri ise genelde kısa mesafelerden (100-150 metre) yoğun ateş açmıştır ve kritik noktaları savunmak için makineli tüfeklerini kullanmıştır. Gelecekte de bu tür savunma noktalarının bu şekilde ele geçirilebileceği düşünülmektedir. Gece savaşlarının getirdiği zorluklar, özellikle yürüyüş düzenleri, komuta ve koordinasyon eksiklikleri gibi tehlikeler, bu tür operasyonların ne kadar karmaşık olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, gece savaşlarının gelecekte daha yaygın hale geleceği düşünülmektedir. Bu sebeple, barış zamanı piyadelerin bu tür savaşlar için özel bir şekilde eğitilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Hem askeri okullarda yapılan küçük çaplı eğitimlerde hem de daha büyük operasyonlarda bu konulara odaklanılması ve sadece gündüz değil, gece savaşlarının da tatbik edilmesi önerilmektedir. Bu şekilde, askerlerin gece savaşlarında ihtiyaç duyulan zihinsel ve fiziksel yetenekleri kazanmaları sağlanabilir (Asker, 1908b, s. 147-148)

Rus-Japon Savaşı'nda yaşanan bazı önemli olaylar üzerinden analizler yapılarak askeri açıdan birçok dersler çıkarılmıştır. Ceride-i Askeriye'de yayınlanan "*Rus-Japon Seferinde Bir Vaka*" başlıklı yazıda Port Arthur'a mühimmat ve malzeme taşıyan bir trenin zorlu yolculuğu ve bu süreçte meydana gelen karmaşık askeri olaylar ele alınmaktadır. Ayrıca Rus ordusunun lojistik sorunları, liderlik hataları ve bireysel cesaret gösterileri detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Verilen bilgilere göre; savaşın başlangıcında, Port Arthur'un savunulması için gereken mühimmat ve malzeme miktarı yetersizdi. Avrupa Rusya'sından ve Sibiry'a'dan bölgeye sevk edilen asker ve cephaneler, taşımacılığın düzensizliği nedeniyle ciddi gecikmeler yaşamıştı. Cephane ve malzeme taşımak için tahsis edilen trenler yüzünden askerlerin ulaşımı aksadı. Bu lojistik zorluklar, Port Arthur'un savunmasını zayıflatarak savaşın ilerleyen dönemlerinde büyük sorunlara yol açtı. 4 Mayıs 1904 tarihinde Japonlar, Kiyooton sahiline asker çıkarmaya başlamış, ancak aniden çıkan bir tayfun, bu harekati durdurmuştur. Japon gemileri, sahile yaklaşamayarak asker naklini kesmek zorunda kalmıştır. Bu olay, Rus ordusuna kısa süreli bir avantaj sağlamıştır. Ancak bu avantaj, Rus komutanlarının yeterince organize olamaması ve korkak davranışları yüzünden heba edilmiştir. General Zikov'un liderliğindeki Rus birlikleri, Japonların hareketlerini izlemek ve demiryolu hattını korumakla görevlendirilmişti. Ancak Zikov, bu görevde başarısız olmuş, süvari birliklerini gereksiz yere dağıtmış ve taburlarını etkili bir şekilde yönlendirememiştir. Yüzbaşı Voyet, cesur bir şekilde Japonların hareketlerini gözlemlemiş ve bu bilgileri üstlerine aktarmış olsa da, bilgileri yeterince ciddiye alınmamıştır. Kaymakam Rançef ise korkak bir tutum sergileyerek keşif ve savunma görevlerini yerine getirememiş, düşmanı görmeden birliklerini geri çekmiştir. Bu kargaşa sırasında, cephane yüklü son trenin Port Arthur'a ulaşması gerekiyordu. Ancak Japonların bölgedeki varlığı ve Rus birliklerinin moral bozukluğu bu görevi son derece tehlikeli hale getirmişti. Kaymakam Seperidonof, bu zorlu görevi üstlenmiş ve treni güvenli bir şekilde Port Arthur'a ulaştırmayı başarmıştır. Seperidonof, hattın tamiratını

organize etmiş, düşman tehlikesini göz önünde bulundurarak trenin hareketini dikkatle planlamış ve trenin Japonların eline geçmesini engellemiştir. Bu süreçte, Seperidonof hem düşmanın ateşi hem de kendi komutanlarının tereddütleriyle mücadele etmiştir. Ancak cesareti ve kararlılığı sayesinde, Port Arthur için hayati önem taşıyan cephane teslim edilmiştir (Süreyya, H.1326, s. 290-294)

Yazıda, Rus ordusunun organizasyon eksiklikleri ve liderlik zayıflıkları eleştirilmektedir. General Zikov ve Kaymakam Rañef gibi komutanların korkaklıkları ve yanlış kararları, Rus birliklerinin etkili bir savunma yapmasını engellemiştir. Buna karşılık, Yüzbaşı Voyet ve Kaymakam Seperidonof gibi bazı askerler, cesaret ve kararlılıkla bu eksiklikleri telafi etmiş ve önemli başarılar elde etmiştir. Bu olay, Rus ordusunun lojistik ve liderlik zayıflıklarını ortaya koyarken, bireysel cesaret ve azmin zorlukları nasıl aşabileceğini de göstermektedir. Sonuç olarak, Seperidonof'un bu görevi başarıyla tamamlaması, Port Arthur savunmasında bir dönüm noktası olmuş ve savaş tarihine önemli bir olay olarak geçmiştir.

Yine Ceride-i Askeriye'de yazarı belli olmayan “*Rus-Japon Seferi*” başlıklı yazıda Rus-Japon Savaşı sırasında Rus ordusunun askeri stratejileri, Japonlarla olan mücadeledeki hataları ve genel olarak savaşın önemli noktaları anlatılmaktadır. Buna göre; Rus ordusu, General Hasvorof'un “*süngünün olağanüstü etkisi*” şeklindeki ünlü sözünü benimsemiş ve süngü savaşlarına büyük bir güven duymuştur. Bu nedenle, ateş gücüne yeterince önem verilmemiş, hatta bazen küçümsemiştir. General Dragomirof bile savaşın ilk dönemlerinde ateş yerine süngüye ağırlık verilmesini tavsiye etmiştir. Rus ordusunun bu yaklaşımı, savaş boyunca ciddi sorunlara yol açmıştır. Özellikle, askeri eğitimi zayıf, kaba ve fedakâr köylü askerlerden oluşan Rus birlikleri, süngüye dayalı stratejilere fazla güvenerek modern savaşın gerekliliklerini ihmal etmişlerdir. Savaşın başında Sibiry'a'daki ihtiyat askerleri, dayanıklılıklarıyla dikkat çekmiştir. Ancak, bu askerlerin uzun zamandır askeri eğitim almamış olmaları ve araziyi kullanma veya nişan alma konusunda yetenekli olmamaları önemli bir sorun teşkil etmiştir. Rus birlikleri, süngüyle göğüs göğüse savaşmayı ateşe tercih etmiş ve ateş gücüne dayanan stratejilere yeterince önem verilmemiştir. Bu yaklaşım, savaş boyunca Rus ordusunun ağır kayıplar vermesine neden olmuştur. Rus ordusunun savaş alanında yaptığı hatalardan biri de, askeri düzenlerini modern savaşın gerekliliklerine uyarlayamamış olmasıdır. Japonlar, savaş sırasında araziye etkili bir şekilde kullanmış ve dağınık, esnek düzenlerle ilerleyerek başarı elde etmiştir. Buna karşın, Ruslar savaşın sonuna kadar sıkı düzenlerde ilerlemiş ve düşman ateşi altında büyük kayıplar vermiştir. Bu durum, savaş sırasında alınan acı derslerden biri olarak kayda geçmiştir. Rus birlikleri genellikle ateş üstünlüğünü elde edemediği için başarısız olmuşlardır. Modern savaşta, piyadelerin etkili olabilmesi için ateş üstünlüğünü sağlamaları ve düşmanı bastırmaları gerektiği belirtilmiştir. Eğer bu mümkün değilse, manevra yaparak düşmanın dikkatini başka bir yöne çekmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Ateş gücünü etkili kullanabilmek için piyade hatlarının mümkün olduğunca çok tüfekle donatılması ve baskın tarzında ateşe başlanması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, savaş alanında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da, ateş hattının gerisinde bulunan birliklerin düşman ateşinden korunmasıdır. Rus ordusu, bu konuda da eksiklikler göstermiş ve bu durum ciddi kayıplara yol açmıştır. Piyadelerin yere yatarak ve siper gerisinden ateş etmesi gerektiği belirtilmiş, ancak Rus subaylarının ayakta durarak komuta etmeye çalışmaları, birçok subayın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Savaş sırasında mitralyözlerin (makinelî tüfeklerin) etkisi de önemli bir şekilde ortaya çıkmıştır. İlk başta Rus ordusunda az sayıda mitralyöz bulunmaktaydı, ancak Port Arthur'daki çatışmalarda mitralyözlerin etkili olduğu görülünce, hem Ruslar hem de Japonlar bu silahları savaşta yaygın olarak kullanmaya başlamıştır. Japonlar, savaşın başında Rusların reddettiği 200 mitralyöz satın alarak kendi birliklerinde kullanmış ve bu silahlarla önemli avantajlar elde etmiştir. Mitralyözler, savaşın her iki tarafında da kabul görmüş ve modern savaşın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (Ceride-i Askeriye, H. 1327, s. 57-59)

Sonuç olarak, Rus ordusunun savaş boyunca yaptığı en büyük hata, modern savaşın gerekliliklerini ve teknolojisini ihmal ederek geleneksel stratejilere fazla bağlı kalması olmuştur. Buna karşılık Japonlar, modern teknikleri ve arazi kullanımını etkili bir şekilde uygulayarak Ruslara karşı üstünlük sağlamışlardır. Bu savaş, süngü savaşlarının hala önemli olduğunu, ancak ateş gücünün ve modern silahların savaşta belirleyici rol oynadığını bir kez daha göstermiştir. Ayrıca, eğitimin ve modern askeri doktrinlerin savaşın sonucunda ne kadar etkili olduğu da bu savaşla kanıtlanmıştır.

Rus-Japon Savaşı ile ilgili yazıların bulunduğu bir başka yayın organı Ordu ve Donanma Mecmuası'dır. Mecmuanın 6 ve 7. sayılarında "Aksa-yı Şark Harbi: Tabiye ve Sevkü'l-Ceyş Nokta-i Nazarından Netayıcı" başlığında çeviri olarak yayınlanan iki yazı bulunmaktadır. 6. sayıdaki yazı Japonların Çin ve Rusya ile yaptıkları savaşların, Avrupa'daki büyük savaşlardan geri kalmadığını vurgulayarak başlamaktadır. Yazar, bu savaşlardan çıkarılan dersler ve askeri uygulamalardan yola çıkarak, savaşın farklı yönlerini ele almakta ve önemli noktaları okuyucuya aktarmaktadır. Öncelikle, savaş sırasında lojistik konusuna dikkat çekilir. Eski savaşlarda, yüz binlerce askerden oluşan büyük orduların ihtiyaç duyduğu erzak ve cephane, yetersiz nakliye sistemleri nedeniyle zor karşılanmıştır. Ancak trenlerin (şimendiferlerin) kullanılmaya başlanması, lojistikte büyük bir devrim yaratmıştır. Tren hatlarının ve vagonların ordunun taşınmasında ve savaş malzemelerinin hızlıca sevk edilmesinde oynadığı kritik rol, Prusya, Almanya ve Fransa örnekleri üzerinden açıklanır. Yazar, savaş sırasında iletişimin önemine de değinir. Telgrafın icadıyla birlikte iletişim kolaylaşmış, ancak bu araç her durumda yeterli olamamıştır. Özellikle savaş esnasında telgrafın kullanılmadığı durumlarda, emirlerin hızlı bir şekilde iletilmesi için emir erlerinin görevlendirilmesinin önemi vurgulanır. Buna rağmen, telgraf ve telefonun savaş sırasında iletişimde devrim yarattığı ve askeri idareyi hızlandırdığı ifade edilir. Erzak ve cephanenin savaş alanına ulaştırılması da savaşın başarısını etkileyen bir diğer önemli unsur olarak öne çıkar. Şimendifer hatlarının savaş alanına yakın olması, lojistik desteği kolaylaştırır. Yazar, Çin-Japon Savaşı'nda şimendifer hattının bulunmamasının savaş stratejisini değiştirmek zorunda bıraktığını ve bu tür hatların inşasının ve korunmasının ne kadar kritik olduğunu örneklerle açıklar. Kara ve deniz kuvvetlerinin koordinasyonu da ele alınır. Telsiz telgraf gibi teknolojik gelişmeler, kara ve deniz birliklerinin daha etkili bir şekilde birlikte hareket etmelerini sağlamış, bu da farklı alanlardan gelen tehditlere karşı mücadelede önemli bir avantaj yaratmıştır. Ayrıca, savaş teknolojilerindeki gelişmelere dikkat çekilir. Modern ateşli silahların, 19. yüzyıldaki silahlara göre 4-5 kat daha etkili olduğu, dürbün ve teleskop gibi araçlarla bu etkinin arttığı belirtilir. Özellikle mitralyözlerin yakın savaşlarda insan üzerindeki yıkıcı etkisine de vurgu yapılır. Siper savaşlarının önemi ise başka bir odak noktasıdır. Cephe hatlarının çok uzun olması bazı noktaları zayıf bırakmış, bu yüzden siperlerin iyi planlanması gerektiği vurgulanmıştır. Başarılı bir taarruz için güçlü bir topçu sınıfının bulunması, yürüyüşlerin gece yapılması ve kuşatmaların planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilir (Yuda, H.1328, s. 11-12)

Sonuç olarak, yazar, Japonların savaşta stratejik yeniliklerini, gelişen teknolojiyi nasıl etkin kullandıklarını ve bu deneyimlerden modern savaşlar için alınabilecek dersleri ele alır. Japonların savaş taktiklerindeki başarıları, savaşın hem lojistik hem de teknolojik boyutlarının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Ordu ve Donanma Mecmuası'nın 7. sayısında yazının ikinci kısmı yer almaktadır. Burada Japonların savaş stratejileri, eğitim yöntemleri ve askeri disiplini üzerine önemli bilgiler sunulmakta, modern savaşlarda başarıya ulaşmak için dikkate alınması gereken unsurlar kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır. Buna göre; Japonların Liyauyang ve Mukden savaşlarında az sayıdaki birliklerini son derece ekonomik ve stratejik bir şekilde kullanarak yalnızca önemli yerleri işgal ettiklerini, moral ve disipline büyük önem verdiklerini, bu sayede Rusları mağlup ettiklerini belirtmiştir. Savaş sırasında orduların sevk ve idaresinin başarılı bir şekilde yapıldığı, cephe gerisinde ve yan kanatlarda kumandanların askerlerini iyi yönlendirdiği vurgulanmıştır.

Yazar, bir savaşın temelini düşmanın iyi keşfedilmesi, bu doğrultuda bir hareket planı yapılması ve bu planın kusursuz bir şekilde uygulanması olduğunu ifade eder. Büyük savaşlarda ise orduların doğru bir şekilde bölünmesinin ve görev dağılımının kritik öneme sahip olduğu belirtilir. Geçmişte düşmanın keşif hareketlerini anlamanın daha kolay olduğu, ancak dumansız barutun kullanılması, ince nizam düzenleri ve arazi koşullarının daha etkin kullanılmasıyla bunun giderek zorlaştığı vurgulanır. Keşif sırasında düşman gücünün bir müfreze mi yoksa bir ordu mu olduğunu anlamanın çok önemli olduğu ifade edilir. Keşif görevlerinde yalnızca süvarilerin değil, tüfekli askerler ve topçu birlikler gibi diğer güçlerin de kullanılması gerektiği dile getirilir. Ayrıca casusluğun keşiflerde önemli bir yer tuttuğu, ancak yabancı topraklarda bunun zor olması nedeniyle keşif kollarının daha çok kullanılması gerektiği söylenir. Gece hareketlerinin savaşı değiştirebilecek kadar önemli olduğu, iyi bir hazırlıkla düşmanın en beklemediği anda yapılan gece saldırılarının başarı şansını artırabileceği vurgulanır. Gece hareketlerinin dürbün ve projektör gibi ekipmanlarla desteklenmesi gerektiği belirtilir. Bunun yanı sıra, sahra savaşlarında tren yollarının büyük öneme sahip olduğu, ancak Doğu Asya’da tren hatlarının azlığı nedeniyle bu avantajdan tam anlamıyla yararlanılamadığı ifade edilmiştir. Son olarak, yazar beş temel noktada bu değerlendirmeleri özetlemiştir: Dağınık nizam eğitimlerinin askerlere iyi bir şekilde öğretilmesi. Düşman ateşine karşı alınması gereken tedbirlerin öğretilmesi. Her askerde vatanseverlik duygusunun sürekli canlı tutulması. Farklı askeri sınıfların teknik bilgi ve disiplinlerinin iyi derecede olması ve her askerin bir lider adayı olarak yetiştirilmesi. Muharebe tatbikatlarının genellikle birlik halinde yapılması, ancak bireysel bağımsız görevlerin de zaman zaman verilmesidir. (Yuda, H.1328, s. 5-6)

Osmanlı askeri basınında Rus-Japon Savaşı’nın deniz muharebelerine de değinilmektedir. Örneğin; Donanma Mecmuası’nın 39. sayısında Osman Nuri’nin “*Rus-Japon Seferinde Torpido Muharebatı*” başlıklı bir yazısı vardır. Bu yazıda; Japon donanmasının torpido saldırıları, bu saldırıların sonuçları ve savaş süresince torpidoların kullanımına dair detaylı bir analiz sunmaktadır. Japonların savaş boyunca uyguladıkları stratejiler, teknik ve organizasyonel zorluklar, bu saldırıların genel başarısı ve başarısızlıkları ele alınmaktadır. Ayrıca yazıda, bu deneyimlerin Alman askeri gözlemcileri ve denizcilik uzmanları tarafından nasıl değerlendirildiği de aktarılmaktadır.

Yazıda verilen bilgilere göre; Japon donanması, Rus filosuna karşı düzenlediği torpido saldırılarında etkili olmayı hedeflemiş ancak teknik ve organizasyonel eksiklikler nedeniyle bu saldırılar beklenen başarıyı getirememiştir. Özellikle 1904 yılının Aralık ayında Port Arthur Limanı’na düzenlenen ilk saldırıda, Japonlar avantajlı bir durumdaydı. Rus filosu, savaş ilanından habersiz olduğu için herhangi bir savunma hazırlığı yapmamıştı. Japon torpido botları, limana gizlice girerek 17 torpido ateşlemiş ve bunlardan üçü hedefi vurmuştur. Ancak, bu saldırı Japon donanmasının istediği düzeyde bir başarı sağlayamamıştır. Japonların Port Arthur saldırısındaki başarısızlığı, torpidoların teknik yetersizliklerine ve donanmadaki koordinasyon eksikliğine bağlanmıştır. Torpidoların hedefleri vurma konusunda düşük bir etkinlik sergilediği, ayrıca saldırıya katılan filoların birbirleriyle uyumlu hareket edemediği belirtilmiştir. Her filo bağımsız bir şekilde hareket etmiş, bu da saldırı sırasında kargaşaya yol açmıştır. Alman askeri uzmanlar, bu durumu Japon donanmasının zayıf organizasyon yapısına bağlamış ve İngilizlerin her torpido bot filosuna bir kruvazör ve bir komutan tahsis etme yöntemini övgüyle anmışlardır. Port Arthur saldırısının ardından Japon donanması, 1904 ve 1905 yılları boyunca Rus filosuna karşı bir dizi torpido saldırısı düzenlemiştir. Bu saldırılar genellikle Rus gemilerinde sınırlı hasara neden olmuş, ancak Japonların beklediği sonuçlara ulaşamamıştır. Örneğin; 1904 yılının Haziran ayında düzenlenen bir saldırıda Japonlar, Rus filosuna karşı 44 torpido botuyla saldırmış ve 35 torpido ateşlemiştir. Ancak, bu saldırıda yalnızca bir torpido hedefi vurmuş ve hafif bir hasara yol açmıştır. Bu saldırı, Japon donanmasının torpido kullanımı konusundaki eksikliklerini bir kez daha ortaya koymuştur. 1905 yılında Tsushima Savaşı sırasında Japon donanması, torpido botlarını bir kez daha etkili bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Bu savaşta Japonlar, Rus filosuna karşı büyük bir üstünlük sağlamış, ancak torpido botları yine sınırlı bir rol oynamıştır. Japon

donanması, saldırılarını organize etmeye ve torpidoların etkinliğini artırmaya çalışsa da, teknik sınırlamalar ve koordinasyon sorunları nedeniyle bu saldırılar beklenen etkiyi yaratmamıştır. Bu süreçte Japon donanmasının en büyük avantajı, azimleri ve yenilikçi yaklaşımları olmuştur. Teknik eksikliklere ve operasyonel sorunlara rağmen, Japonlar deniz savaşlarında torpidoları etkin bir silah olarak kullanmayı sürdürmüşlerdir. Ancak, Alman askeri uzmanlar, Japonların bu alandaki eksikliklerini vurgulamış ve daha iyi bir komuta yapısı ve koordinasyonla bu saldırıların çok daha etkili olabileceğini belirtmişlerdir (Osman Nuri, H.1329, s. 675-680)

Osmanlı askeri basınında Rus-Japon Savaşı ile ilgili değinilen bir başka konu ise sıhhiyedir. Bu konuda Ordu Mecmuası'nın 15. sayısında, Kol Ağası Hüseyin Salih tarafından kaleme alınmış "*Rus-Japon Seferi Hakkında Malumat-ı Sıhhiye*" başlıklı yazı bulunmaktadır. Verilen bilgilere göre; Japonya'nın 1904-1905'teki Rusya ile yaptığı savaşta, asker sağlığını koruma konusundaki başarısı tarihte benzeri görülmemiş bir düzeydeydi. Savaşın 18 ay sürmesine rağmen Japon ordusunda hastalıklardan ölüm oranı yalnızca %1, kurşun yaralanmaları nedeniyle ölüm oranı ise %4,2 oldu. 1905 Mayıs'ında yayımlanan resmi istatistiklere göre ise bu oranlar biraz daha yüksek olmakla birlikte yine de dikkat çekiciydi: Kurşun yarısından ölenlerin oranı %8,4, çeşitli hastalıklardan ölenlerin oranı ise %3,3 olarak belirlendi. Bu oranlar, önceki Avrupa savaşlarına kıyasla çok düşüktü. Örneğin; 1870 yılı haricindeki tüm Avrupa savaşlarında, hastalık nedeniyle ölen asker sayısı, savaşta ölenlerden 3 ila 10 kat daha fazlaydı. Bu olumlu sonuçlar, sadece sıhhiye görevlilerinin gayretiyle değil, mareşalden en alt rütbedeki askere kadar herkesin sağlık kurallarına en az savaş kuralları kadar önem vermesiyle mümkün oldu. Japon subaylar, tıbbi bilgileriyle doktorlara yardımcı olacak kadar donanımlıydılar ve her durumda sıhhiye hizmetlerine destek oluyorlardı. Japon ordusu zorunlu yürüyüşlerden kaçınıyor, çoğu zaman yürüyüş ve savaş günlerini ayrı tutuyor, yani savaşa koşarak değil, planlı ve sağlıklı bir şekilde gidiyordu. Her yerde kurulan düzenli karargâhlar, mükemmel erzak organizasyonu ve intizamı sevkıyat sayesinde askerler sürekli dengeli ve iyi besleniyordu. Öyle ki bazı Japon köylüleri, savaş alanında kendi köylerinde bulamadıkları kadar iyi gıda ve koşullara ulaşıyordu. Japonlar savaş sırasında bile acele etmezlerdi. İleri harekât gerekiyorsa savaşmaz, savaşılacaksa aceleyle ilerlemezlerdi. Hatta savaşları kazandıktan sonra bile geri çekilen düşmanı hemen takip etmekten kaçınır, bu takipleri genelde gösteriyle sınırlarlardı. En ciddi takip hareketi, Mokdan Muharebesi'nde yaşandı; burada General Nogi'nin ordusu dört günde tam 120 kilometre ilerleme kaydetti. Tüm bu temkinli yaklaşımın temel nedeni, asker sağlığını korumaya savaş kadar önem verilmesiydi. Avrupa ordularında ise bu durum tam tersiydi: Hızlı zafer adına askerlerin vereceği kayıplar göz ardı edilir, sağlık ikincil plana atılırdı. Oysa Japon ordusu da bu şekilde davransaydı, tüm bu mükemmel sıhhiye organizasyonuna rağmen çok daha fazla kayıp verir ve savaş gücü bundan ciddi zarar görürdü. Savaş sırasında en çok korkulan hastalıklardan biri, Japonya'ya özgü bulaşıcı bir hastalık olan "*beri beri*" idi. Ancak buna rağmen, General Oku'nun ordusu Manchurya'ya sevk edildikten sonraki yedi ay boyunca (6 Mayıs 1904 – 1 Aralık 1904) sadece 40 ölü verdi. Yani neredeyse yok denecek kadar az. Amerikan gazeteleri ve Fransız resmi yayınlarında geçen istatistiklere göre, savaşta 24.642 Japon askeri hastalandı. Bunların 18.578'i iyileşti, 5.709'u hava değişimi için Japonya'ya geri gönderildi, 415'i ise savaş alanında tedavi altında tutuldu. Bu sayılara göre hastalıklardan ölüm oranı sadece %0,16 olarak kaydedildi. Amerika kaynakları bu başarıyı "Japon sıhhiye heyetinin zaferi" olarak niteledi. Bu başarıda, Japon askerlerine ve subaylarına barış zamanında verilen sağlık konferansları ve sağlıkla ilgili temel bilgilerin etkisi büyüktü. Her askere, seferde nasıl sağlıklı kalacağını basit ve açık bir dille anlatan sağlık kitapçıkları dağıtılmıştı. Bu sayede her asker, sıhhiyenin cephane kadar önemli olduğunu biliyor ve uyguluyordu (Hüseyin Salih, 1908, s. 11-12).

Sonuç

1904-1905 Rus-Japon Savaşı, Osmanlı basınında büyük bir ilgiyle karşılanmış ve hem savaşın gelişmeleri hem de sonuçları üzerinden kapsamlı analizler yapılmıştır. Bu savaş, Osmanlı Devleti için yalnızca bir askeri çatışma değil, aynı zamanda modern savaş yöntemlerinin ve

stratejilerinin test edildiği, önemli derslerin çıkarıldığı bir dönüm noktası olmuştur. Osmanlı askeri basını, savaşı ayrıntılı bir şekilde değerlendirerek, hem Japonların zaferlerini hem de Rusların yenilgilerini Osmanlı ordusu açısından ele alınması gereken konular olarak işlemiştir.

Osmanlı askeri basını, Japonların modernleşme sürecine ve bu süreçteki başarılarına dikkat çekmiştir. Japonya'nın, kısa sürede hem teknolojik hem de askeri açıdan bir dünya gücü haline gelmesi, Osmanlı Devleti için ilham verici bir örnek olmuştur. Japonların disiplini, moral gücü ve stratejik planlama becerileri, Osmanlı askeri basınında sıkça övülmüştür. Özellikle, Japon askerlerinin fiziksel ve manevi açıdan küçük yaşlardan itibaren savaş için hazırlanmaları, Osmanlı'da asker eğitiminin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği fikrini doğurmuştur. Japonya'nın modern silahları kullanmadaki becerisi, lojistik ve iletişim altyapısının etkinliği, Osmanlı Devleti açısından da geliştirilmesi gereken alanlar olarak görülmüştür.

Rusların yenilgisi ise Osmanlı askeri basınında genellikle liderlik zafiyetleri ve organizasyon eksiklikleri üzerinden ele alınmıştır. Rus ordusundaki disiplinsizlik, askerlerin moral bozukluğu ve stratejik planlamadaki yetersizlikler, Osmanlı Devleti için bir uyarı niteliğinde değerlendirilmiştir. Savaş sırasında Rusların lojistik alanındaki sorunları, Osmanlı ordusu için lojistik sistemlerin modernizasyonunun gerekliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca, Rus ordusunun modern savaş yöntemlerine uyum sağlayamaması ve teknolojik yeniliklere karşı duyarsızlığı, Osmanlı'nın gelecekte bu alanlarda daha hazırlıklı olması gerektiğini göstermiştir.

Osmanlı askeri basını, savaşın deniz boyutuna da özel bir önem vermiştir. Japon donanmasının Ruslara karşı kazandığı başarılar, Osmanlı Devleti açısından deniz kuvvetlerinin modernizasyonu gerektiğini bir kez daha gündeme getirmiştir. Japonların torpido botlarını kullanmadaki teknik eksiklikleri ve organizasyon sorunları ise Osmanlı donanmasının bu tür hatalardan kaçınması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır. Buna rağmen, Japonların genel olarak deniz savaşlarında gösterdikleri başarılar, Osmanlı Devleti için donanma stratejilerinin önemini açıkça ortaya koymuştur.

Savaşın genel sonuçları Osmanlı askeri düşüncesinde geniş bir etki yaratmıştır. Japonların disiplini, moral gücü ve modern teknolojiyi etkin kullanma becerisi, Osmanlı ordusu için bir örnek teşkil ederken, Rusların eksiklikleri, Osmanlı Devleti'nin dikkat etmesi gereken konulara işaret etmiştir. Osmanlı basını, savaşın sonunda askeri eğitimin, teknolojik yeniliklerin ve lojistik sistemlerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin bu savaştan stratejik ve taktik dersler çıkarması gerektiği fikri öne çıkmıştır.

Kaynakça

- Ali Rıza. (1908). Muharebenin Tesirat-ı Manevîyesi: Rus-Japon Seferinden Mütalaat-ı Umumiye, *Asker*, S. 17, İstanbul, s. 199-202.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara: TTK Yay., Ankara.
- Armaoğlu, F. (2009). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Asker. (1908a). Piyade Tabiyesi: Rus-Japon Harbinden Alınan Dersler, *Asker*, S. 15, İstanbul, s. 105-112.
- Asker. (1908b). Piyade Tabiyesi: Rus-Japon Harbinden Alınan Dersler", *Asker*, S. 16, İstanbul, s. 145-148.
- Ceride-i Askeriye. (H.1327). Rus-Japon Seferi, *Ceride-i Askeriye*, Sene 49, S. 4, İstanbul, s. 57-59
- ÇOBAN, M. S. (2022). *1904-1905 Rus-Japon Savaşında Osmanlı Kamuoyu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Hafız Hilmi. (1908). Rus Ordusunun Japon Harbinde Esbab-ı Mağlubiyetinin En Mühim Nedeni Tarz-ı Terbiye ve Usul-ı Muhakeme, *Haftalık Risale-i Askeriye*, S. 22, İstanbul, s. 676-677.
- Hakkı. (1908) Rus-Japon Seferinden Müstahriç Topçu Tabiyesi Hakkında Mütalaat, *Ordu Mecmuası*, S.9, 11, 12,13, İstanbul.
- Hamid Hamdi. (1908). Bir Mukayese, 1870’de Fransızlar ve Mançurya’da Ruslar, *Ordu Mecmuası*, S. 9, İstanbul, s. 7-9.
- Hamid Hamdi. (1908b) Bir Mukayese, 1870’de Fransızlar ve Mançurya’da Ruslar, *Ordu Mecmuası*, S. 10, İstanbul, s. 5-6.
- Hüseyin Hüsnü. (1908). Rusya-Japonya ve Müstakbel Muhârebâtında Sûvâri, *Ordu Mecmuası*, S. 9, İstanbul, s. 9-10.
- Hüseyin Hüsnü. (1908b). Rusya-Japonya ve Müstakbel Muhârebâtında Sûvâri, *Ordu Mecmuası*, S. 10, İstanbul, s. 11-12.
- Hüseyin Salih. (1908). Rus-Japon Seferi Hakkında Malumat-ı Sıhhiye, *Ordu Mecmuası*, S. 15, İstanbul, s. 11-12
- Japon Kaymakam Yuda. (H. 1328b). Aksa-yı Şark Harbi: Tabiye ve Sevkü’l-Ceyş Nokta-i Nazarından Netayici, *Ordu ve Donanma Mecmuası*, S. 7, İstanbul, s. 5-6.
- Japon Kaymakam Yuda. (H.1328). Aksa-yı Şark Harbi: Tabiye ve Sevkü’l-Ceyş Nokta-i Nazarından Netayici, *Ordu ve Donanma Mecmuası*, S. 6, İstanbul s. 11-13.
- Koda, Joji, (2005). "The Russo-Japanese War—Primary Causes of Japanese Success," *Naval War College Review*: Vol. 58 : No. 2, p. 1-36.
- Korkmaz, G. (2015). *Ordu Mecmuasının Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1908)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı.
- Mainardi, Benjamin E. (2020). “The Russo-Japanese War: Origins and Implications.” *James Madison Undergraduate Research Journal* 7, No.1 p. 6-14.
- Mehmed Reşid. (1908). Sahra Topçusu Nokta-ı Nazarından Rusya-Japonya Harbinden Edilen İstifade, *Haftalık Risale-i Askeriye*, S. 17, Selanik, s. 523-528.
- Müdâfaa-i Milliye. (1912). Japonların Kuvveti ve Rusların Zaafı Nereden İleri Gelmiştir? *Müdâfaa-i Milliye*, S. 34, İstanbul, s. 119-120.
- Osman Nuri. (H.1329). Rus-Japon Seferinde Torpido Muharebâtı, *Donanma*, S. 39, İstanbul, s. 675-680
- Reşid Galib. (1908). Mançurya’da Rusların Mağlubiyetlerinin En Mühim Sebeplerinden Biri Ne İdi?, *Asker*, S. 10, s. 498-501.
- Reşid Galib. (1908b). Rus-Japon Muharebesi: Kuvve-i Maneviye ve Fedakârlık, *Musavver Seyf ve Kalem*, S. 5, İstanbul, s. 285-286.
- Süreyya. (H. 1326). Rus-Japon Seferinde Bir Vaka, *Ceride-i Askeriye*, Sene:48, S. 38, İstanbul, s. 290-294.
- Yüzbaşı Salih. (H.1326). Harbde Kuvve-i Maneviye: Japon-Rus Harbi, *Ceride-i Askeriye*, Sene 48, S. 40, İstanbul, s. 316-319.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.